

Englands kan påvise, at magi blev opfattet som en særlig kraft, der egentlig var neutral, og som først fik positiv eller negativ retning i den konkrete situation, hvor magien blev anvendt. Det fjerde punkt beskæftiger sig med opfattelser af godt-ondt, tilladt-ikke tilladt set ud fra perspektivet om, hvorvidt handlingen hørte til den guddommelige eller den djævelske sfære. Det er karakteristisk for forholdene over hele Europa, at befolkningen opfattede den magi, der ikke gjorde skade som hverken ond eller ulovlig, mens myndighederne havde den direkte modsatte opfattelse og opfattede denne form for magi som af djævelsk oprindelse. Oja vil dog ikke betegne myndighedernes forholdsregler som en udrydningskampagne, da antallet af retssager mod denne type af magi var fåtalligt. Det femte punkt har, som Oja også påpeger, en mere perifer tilknytning til opfattelser, idet hun tager fat på de forholdsregler, der blev brugt overfor magiske handlinger.

Som det fremgår, er det i afhandlingen knapt så meget indholdet i de magiske handlinger, der bliver studeret, som holdninger til disse. Det er et væsentlig resultat i afhandlingen, at Oja kan påvise, hvorledes det 17. århundredes opfattelse af magi som enten godt eller ondt i det 18. århundrede afløses af en tilsvarende skelnen mellem sandt eller falsk. I denne kronologiske ramme findes også et andet af afhandlingens væsentlige resultater, at tiden var mere betydningsfuld for forskellige opfattelser end vurderinger mellem f.eks. teologer eller andre lærde grupper. Der er således en klar kronologi i udviklingen.

I den forbindelse burde spørgsmålet, om hvor stor del af befolkningen, der blev berørt af dette, nok påkalde sig større bevågenhed, end det er blevet tildelt. Er sagen ikke, at langt den overvejende del af befolkningen levede videre uberørt af disse ændringer? Men det viser naturligvis et og andet om magtfordelingen i samfundet, at trolddomsprocesserne blev standset.

I det store og hele foreligger der en spændende afhandling, der passer fint ind i de herskende forskningsretninger, men som ville have vundet ved at være blevet skrevet mere stramt. Hvis der ikke fem gange skulle have været redegjort for forskellige grupperingers opfattelser, ville helhedsindtrykket have stået mere markant.

Jens Chr. V. Johansen

PATRIK HALL: Den svenskaste historien. Nationalism i Sverige under sex sekler. 329 s. Ill. Carlsson Bokförlag, Stockholm, 2000. SKR 329.

Interessen for de tidlige nationale identiteter i de nordiske lande begyndte i Danmark i 1980'erne. I Norge kom i 1990'erne det store forskningsprojekt: Udviklingen av en norsk nasjonal identitet på 1800-tallet, der som sin nedre grænse – til beklagelse for nogle danske historikere – valgte 1814. Og nu er de svenske historikere også med i feltet. I september 2000 forsvarede Jonas Nordin på universitetet i Stockholm sin doktorsavhandling »Ett fattigt men fritt folk. Nationell och politisk självbild i Sverige från sen stormaktstid til slutet av frihetstiden«: en uhyre grundig, men samtid yderst perspektivrig analyse af tiden fra 1660 til 1772.

Patrik Hall, der er doktor i statsvidenskab og universitetslektor ved Malmö Högskola, har skrevet en anden bog. Sigtet – der udmærket realiseres – har været at skrive en populær fremstilling af udviklingen af en svensk nationalisme, der rækker fra slutningen af 1400-tallet til i dag. Baseret på de to indbyrdes forbundne gennemgående spørgsmål: Hvornår konstrueredes de svenske nationa-

le identiteter? Og: hvorfor? Som det vil ses, er bogens problemstilling: flere konstruktioner og flere identiteter tilstede allerede i bogens titel. Grundlaget er den foreliggende svenske og internationale litteratur – hvad der er med til at gøre læsningen så levende. Og et noteapparat savnes reelt ikke, idet referencerne fremgår af teksten. Dispositionen må karakteriseres som speciel. Patrik Hall har valgt at bygge sin bog op over tre – unægtelig prominente – skikkelser i den svenske nationalismeudvikling. Oldgranskeren Olof Rudbeck (1630-1702). Historikeren Erik Gustaf Geijer (1783-1847). Og statistikeren Gustav Sundbärg (1857-1914). For derpå så at sige at fylde mellemrummene samt skildre fortærrænet og den nyere tid. Lad det være sagt med samme. Det fungerer. Men mange læsere på begge sider af Øresund ville nok have foretrukket en mere traditionel kronologisk opbygget fremstilling.

Den tætte og udsynsrige fremstilling egner sig ikke for referat. Men nogle linier skal dog fremhæves. Forfatteren ser den meget tætte kobling af stat og historikere som et specifikt svensk træk. Han taler om en regulær kongekult, som igen bliver basis for den stærke svenske statsmagt endnu i dag. Han påviser, hvorledes svenske historikere langt op i 1930'erne i deres fremstillinger var dybt anti-demokratiske, og hvor ord som politik og partier var hadeord. Ligesom han påviser, hvor store problemer de seneste generationer af historikere har haft med at frigøre sig fra stormagtstidens kongeskikkelser. Et aspekt af udviklingen af en svensk national identitet, som danske og norske historikere gerne havde hørt mere om, er den særegne svenske riksdagsinstitution henover mere end 250 år. Hvilken indflydelse har den haft på den svenske nationalisme – som debatforum og som opfanger af sociale spændinger og politiske kriser? Væsentlig er også behandlingen af de forskellige konservative grupperinger i svensk politik og deres indflydelse på dannelsen af den stærke stat, længe før Hjalmar Branting i 1920 dannede den første socialdemokratiske regering. At folkhemsproblematikken, racehygiejnen og germanerarven får sin skildring, siger sig selv. Indarbejdet i den afsluttende behandling af situationen i vor egen tid – og i dag – er en kort diskussion af fire særligt relevante nationalismeteorier.

Sammenfattende har Patrik Hall således skrevet en velkommen og vedkommende bog, som også bør finde læsere blandt danske historikere.

Ole Feldbæk

TIM KNUDSEN (red.): Den nordiske protestantisme og velfærdsstaten, Center for Europæisk Kirkeret og Kirkekundskab. – Aarhus Universitetsforlag, 2000, 153 s.

Det er en meget inspirerende publikation, der her foreligger. Den er blevet til som afkast af en tværfaglig konference om forholdet mellem kirke og stat i Norden og den universalistiske velfærdsstat. Konferencen blev holdt i 1997 af Center for Europæisk Kirkeret og Kirkekundskab.

Et oplæg fra politolog og forvaltningshistoriker Tim Knudsen om »Tilblivelsen af den universalistiske velfærdsstat« danner udgangspunkt for de øvrige bidrag. Alle øvrige bidrag er dermed blevet belysninger af denne overordnede problemstilling.

Betegnelsen »universalistisk« anvendes ikke entydigt inden for den efterhånden meget omfattende velfærdsstatsforskning, men er i denne publikation brugt »som et udtryk for, at den skandinaviske velfærdsstat først og fremmest henvender sig til borgerne i egenskab af borgere, ikke i egenskab af f.eks. løn-